

JOGÉRTELMEZÉSI MÓDSZEREK ÉS A JOGEGYSÉG PROBLÉMÁJA *

*Ficsor Krisztina*¹

1. A kiinduló jogelméleti vita

A jogelmélet és a jogi érvelélmélet egyik központi témája az a jogi gyakorlatban fennálló jelenség, hogy ugyanazon jogkérdésre vonatkozóan ugyanazon alkalmazandó jogforrás helyes értelmezésében a bírák gyakran nem értenek egyet, eltérő jogi megoldásokat tartanak helyesnek.

Ennek több oka is lehet, a jogi érvelélmélet számára releváns elemzési kiindulópont, amely a véleményeltérést arra vezeti vissza, hogy a bírák között racionális elvi egyet nem értés áll fenn a jog alapjait illetően. Herbert Hart és Ronald Dworkin elhíresült vitájának egyik központi témája, hogy mi az alapja a jog érvényességének. Hart szerint a jog alapjainál egy úgynevezett elismerési szabály áll, amelynek lényege, hogy a jogi érvényesség forrását a jogászok, hivatalos személyek (legfőképpen) a bírák között fennálló egyező, ún. konvencionális gyakorlat adja meg.² Ez azt jelenti, hogy azt a kérdést, hogy mit mond a jog egy konkrét jogesetre vonatkozóan, és hogy egyáltalán mit tekinthetünk jognak általában, egy ún. egységes bírói gyakorlat alapján állapíthatjuk meg. Azok az érvek, amelyek ezen a gyakorlaton belül azonosíthatók, jogi minőségű érvek, míg azok, amelyek nem „szerepelnek” az egységes gyakorlatban elismert érvként, nem minősülnek jogi indoknak.

Azonban Hartnak szembesülnie kellett azon kritikákkal, amelyek rámutattak, hogy a bírói gyakorlat nem minden esetben egységes. Előfordulnak olyan esetek, amelyek jogi megoldást igényelnek, azonban az elismert jogforrások nem adnak kétséget kizáró helyes választ, mert vagy bizonytalan a jelentésük, vagy többféle értelmezés is összeegyeztethető a jogforrás szövegével. Ezeket az eseteket nevezzük a jogelméleti irodalomban „nehéz esetnek”. Az egyik legfontosabb sajátossága a nehéz eseteknek, hogy ezekben a bíró választás elé kerül: a jogforrás több lehetséges és egyformán racionális értelmezései közül ki kell választania azt, amelyet a leghelyesebbnek talál. Ilyen esetekben válik a jogelmélet egyik központi kérdésévé, hogy mire alapozhatja a döntését a bíró. A harti megközelítésben ilyenkor a bírói döntés szabad mérlegelés tárgya, amely során a döntés nem minősül kizárólag jogi döntésnek, hiszen a bíró az elismert jogforráson túli indokokra is támaszkodik.³

Ezt az állítást Ronald Dworkin illetve kritikával, aki szerint a jogi fogalmak – mivel ún. interpretív fogalmak – tartalmukat és jelentésüket illetően racionális egyet nem értés állhat fenn a jogászok között. Ez nem pusztán azt jelenti, hogy a

---

* DOI 10.21867/KjK/2023.4.2.

¹Dr. Kicsor Krisztina PhD, egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar

²Herbert Hart (1995): *A jog fogalma*. Budapest, Osiris, 122-123.

³Hart (1995): i. m. 151.

szavak nyelvi jelentését eltérően határozzák meg, és nem is a jogászok felkészültségének vagy felkészületlenségének következménye. Azt is jelenti ugyanis, hogy a jogászok elvi, elméleti szinten eltérő felfogással rendelkeznek a fogalmak (beleértve a jog fogalmát is) tartalmát illetően.⁴ Tehát az ő álláspontja szerint nem létezik egyező gyakorlat a jogászok között annak megállapítására, hogy mit tekintünk általában jognak, de a konkrétabb jogi fogalmak értelmezésében sem. Ebből azonban nem következik, hogy a nehéz esetekben bármilyen szubjektív bírói értelmezés a jog részévé válhat. A bírónak ilyenkor nem szabad mérlegelés útján kell eldöntenie, hogy mi a helyes jogi megoldás az adott esetre nézve, hanem a jog egészét igazoló absztrakt erkölcsi és politikai elvek alapján kell meghatározni, hogy az alkalmazandó jogforrásnak melyik értelmezése fér össze leginkább ezekkel az elvekkel. A jog az ő szemléletében az igazságosság és méltányosság absztrakt és koherens elveinek a „meghosszabbítása”, ezek az elvek a jog részét képezik, ezekkel együtt kell „látni” az elismert jogforrások összességét. Tehát a bírónak rendelkeznie kell a jogot igazoló erkölcsi és politikai elvek tartalmának egy felfogásával és ennek fényében kell a döntéseit megalapoznia.⁵ Állítása szerint, amennyiben véleményeltérés áll fenn a bírák között ugyanabban az esetben ugyanazon jogforrás helyes értelmezését illetően, az annak köszönhető, hogy a jogot igazoló absztrakt elvek tekintetében eltérő felfogást vallanak.

Természetesen véleményeltérés valóban létezik a magyar bírói gyakorlatban is, hiszen a jogi állítások egyik alapvető sajátossága, hogy racionálisan vitathatók (ezt a sajátosságot fejezi ki például a jogorvoslatok rendszere is a magyar jogrendben).

Ennek ellentételezéseként azonban a magyar jogrendben is létezik egy rendkívül fontos, a jogbiztonság, a törvény előtti egyenlőség elvéből levezethető elvárás, hogy a bírói gyakorlat legyen egységes, ugyanazon jogi kérdésben ugyanazon alkalmazandó jogforrásnak a bírák ugyanazt az elvi tartalmat tulajdonítsák, ugyanolyan tartalmú értelmezését nyújtsák. A jogállamiság elvéből levezethető jogbiztonság értékéből első látásra tehát inkább az a követelmény fogalmazódik meg, hogy a jogászok között ugyanazon vagy hasonló esetekben a lehető legszűkebb körre korlátozódjon a véleményeltérés. A jog címzettjei részéről alapvető legitim elvárás, hogy a jogi normák tartalma legyen egyértelmű, világosan rögzített, a jog egészének működése kiszámítható és előrelátható. Ebből következően a bíróság részéről is teljesítendő követelmény, hogy a hasonló eseteket kezeljék hasonlóan, a különbözőeket eltérően. Röviden: a jogalkalmazás legyen egységes.

Ennek biztosítására a magyar jogrendben korábban is rendelkezésre álltak a megfelelő eszközök (pl. a Kúria jogegységi határozata), azonban viszonylag új fogalommal, illetve új eszközzel bővült az ennek biztosítására szolgáló bírói (kúriai) eszköztár: a korlátozott precedensrendszer és a jogegységi panasz

⁴ Ronald Dworkin (1986): *Law's Empire*. London, Fontana, 5.

⁵ Dworkin (1986): i. m. 177-178.

intézménye. A következőkben ennek az intézménynek a sajátosságait jellemzem röviden, majd rátérek a fent vázolt jogelméleti vita relevanciájára a jogegység biztosításának kontextusában.

2. A jogegységi panasz intézménye

A jogegységi panasz intézményének egyik alapvető tulajdonsága, hogy az egységes jogalkalmazás biztosítása az alapeljárásban résztvevő felek bevonásával történik (az alapügyben szereplő, a felülvizsgálati kérelem benyújtására jogosult fél nyújthat be jogegységi panaszt).⁶

A jogintézmény egyik fő célja, hogy a jogegységi panasz előterjesztője a Kúria előtt rámutathat, hogy a saját ügyében meghozott jogerős kúriai határozat jogkérdésben eltér egy ugyanazon jogkérdésben, hasonló tényállásra már korábban meghozott, a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett kúriai ítélettől. Tehát a panaszos érvelhet amellett, hogy a Kúria hasonló tényállásra vonatkozóan eltérő értelmezését nyújtotta ugyanazon jogszabálynak.

A jogegységi panasz eljárás “kétlépcsős”: az első a panasz befogadási feltételeinek vizsgálata majd azt követi az érdemi elbírálás.⁷ A Kúria a panasz befogadása esetén az érdemi vizsgálat során először megvizsgálja, hogy a panaszos által hivatkozott korábbi kúriai ítéletek és a panaszos ügyében született ítélet között fennáll-e az ügyazonosság. Amennyiben fennáll az ügyazonosság, a Kúria megállapíthatja, hogy a jogkérdésben valóban történt-e eltérés, ha igen, akkor megállapítja, hogy az eltérés indokolt volt-e. Amennyiben a Kúria megállapítja, hogy az eltérés nem volt indokolt, jogegységi panasz határozatában meghatározza az adott jogkérdésre vonatkozó kötelező jogértelmezést.

3. A jogegység biztosításának elméleti kérdései

A jogegység és a korlátozott precedensrendszer számos elméleti kérdést vet fel. Az egyik az ügyazonosság kérdése, tehát az ügyek összevethetőségének, magának a jogegység fogalmának a meghatározása. Törvény ugyanis nem határozza meg e fogalmakat, a Kúriának kellett ennek az érvelési feltételeit meghatározni.

A másik fontos kérdés a helyes jogértelmezés megállapításának problémája a későbbi ügyekre vonatkozóan: megállapítható-e egyszer s mindenkorra a jövőre nézve az egyetlen helyes értelmezése az alkalmazandó jogszabálynak? Meghatározó lehet-e valamely jogértelmezési módszer a jogegység biztosításában? A jogértelmezési módszerek között ugyanis nincs hierarchia. Ez viszont azt a problémát vonja maga után, hogy például ugyanazon ügyben,

---

⁶ Lásd a bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény 41/C. § (1) bekezdését.

⁷ Ficsor Krisztina – Patyi András (2022): A jogegységi panasz eljárás mint a jogegység biztosításának eszköze a Kúria gyakorlatában. *Kúriai Döntések-Bírósági Határozatok*, 77 évf., 8. sz. 1314-1316.

ugyanazon jogszabály nyelvtani és teleologikus értelmezése különböző racionális döntésekhez vezet, amelyekkel kapcsolatban annak eldöntése, hogy melyik a helyes értelmezés, már a jog szövegén túli indokok mérlegelésére van szükség.

Tahin Szabolcs tanulmányában felveti, hogy a korlátozott precedensrendszer bevezetésével felértékelődik a bírói jogértelmezés szerepe, ezért tisztában kellene lennünk azzal, hogy a jogértelmezés mely irányvonalai képesek a leginkább megragadni a jog adott esetre vonatkozó tartalmát. Ő a szigorú, a jogszöveghez kötött nyelvi értelmezés helyett a kontextusra érzékeny értelmezési kereteket tartja irányadónak.⁸

A Jpe.II.60.018/2022/6. számú jogegységi panasz határozatban a panasz előterjesztője hasonló jellegű kritikát fogalmazott meg a bíróságok által alkalmazott jogértelmezési módszerekkel kapcsolatban. Állítása szerint a Kúria az egyik határozatában „maga is teret engedett kifejezett törvényi rendelkezés hiányában a bírói következtetésnek, jogértelmezésnek”, addig a panasszal “támadott ítélet a Fővárosi Törvényszék jogértelmezését azért nem fogadta el, mert álláspontja szerint az túllépett a törvény adta kereteken.”⁹

A jogértelmezés elméleti hátterének vizsgálata azért elkerülhetetlen a jogegység követelménye szempontjából, mert a jogegység biztosítása nem pusztán a formális egységesség megteremtését célozza, hanem arra irányul, hogy a helyes jogértelmezés legyen az irányadó. Felvetődik tehát a kérdés, hogy van-e olyan értelmezési módszer, jogértelmezési stratégia, ami elvezethet az egységes jogalkalmazás gyakorlati megvalósulásához.

A magyar bírói gyakorlatban továbbra is uralkodó az ún. klasszikus értelmezési módoknak a következtetlen alkalmazása. Ezen azt értem, hogy az értelmezési módokat reflektálatlanul, automatikusan, mechanikusan alkalmazzák az egyes döntések indokolása során. Ahogy Blutman László is kijelenti, a „jogértelmezés – sokszor egymásnak ellentmondó – elvei, szabályai, ugyanis legtöbbször nem jelennek meg észrevehetően és tudatosan a bírói ítéletekben, és nyilvánvalóan nem fognak egy-egy döntést kényszerítően meghatározni.”¹⁰ Blutman ezen túl azt is rögzíti, hogy a bírói gyakorlatban kialakult klasszikus értelmezési módszerek idejétmúlt meghatározásai nem írják le teljes mértékben azokat a gondolati folyamatokat, amelyek a jogértelmezés során meghatározóak, és egy sor olyan kérdést sem tudunk megválaszolni az elemzésükkel, amelyek megkerülhetetlenek az értelmezési folyamatok megértéséhez.¹¹

---

⁸ Tahin Szabolcs (2021): A Kúria Jogegységi Panasz Tanácsának jogegységi panaszt visszautasító ötödik határozatáról. *Jogesetek Magyarázata*, 21. évf., 2-3. sz. 8-12.

⁹ Lásd Jpe.II.60.018/2022/6. számú jogegységi panasz határozat, [19].

¹⁰ Blutman László (2008): Egy empirikus jogértelmezéstan szükségessége. *Jogtudományi Közlöny*, 77. évf. 1. sz. 3.

¹¹ Blutman (2008): i. m. 3.

Amennyiben a Kúria a helyes jogértelmezési irányvonalat kívánja meghatározni a bírói gyakorlat számára, feltehetjük a kérdést, hogy mi dönti el, hogy melyik a helyes értelmezése az alkalmazandó jogszabálynak?

A szerző véleménye szerint az egységes jogalkalmazás/jogértelmezés problémája előfeltételezi, hogy a jogértelmezés természetét, funkcióját előzetesen tisztázzuk. Ez a kérdés összefügg a jog fogalmi sajátosságainak problémájával: a jogértelmezés karakterének tisztázása nem választható el a jog fogalmának tisztázásától, ebből következően attól, hogy a jogértelmezés valójában milyen funkciót tölt be, mi a célja, mire irányul. Mivel a jog autoritativ társadalmi gyakorlat, alapvető fogalmi tulajdonsága, hogy cselekvési indokokat szolgáltat a címzettek számára. A jogértelmezés célja elsősorban tehát az, hogy feltárja, milyen cselekvési útmutatás következik a jogból, hogy a jogvitákat helyes módon zárja le.

4. Egy példa az elméleti kérdés illusztrálására

A Jpe.II.60.009/2022/10. számú jogegységi határozat hatályú jogegységi panasz határozatában az egyik megválaszolendő jogi kérdés a súlyos gondatlanság fogalmának helyes értelmezése volt. Az alapeljárás felperesének mint biztosítottnak a raktárában az alkalmazott megszegte a tevékenységére vonatkozó szabályokat, majd a biztosított árukészletében jelentős összegű kárt okozott. A felperes 1.210.831.102 Ft. biztosítási szolgáltatás megfizetésére kérte kötelezni a bíróságot. A biztosító érvelése szerint – mivel tevékenysége szabályait megszegve végezte munkáját – a kárt a biztosított alkalmazottjának súlyosan gondatlan magatartása okozta, ezért mentesül a szolgáltatási kötelezettsége alól. A Kúria döntése alapján a biztosító mentesült a felelősség alól.

Az alapeljárás felperese jogegységi panaszában amellet érvelt, hogy a Kúria ezzel a döntésével jogkérdésben eltért egy, a Bírósági Határozatok Gyűjteményében közzétett határozatától, amellyel kapcsolatban megállapítható az ügyszabályság. A hivatkozott határozat alapján a felperes alkalmazottja szintén a tevékenysége szabályait megszegve okozott kárt a felperesnek, aki a biztosítót szintén a biztosítási szolgáltatás megfizetésére kérte kötelezni. A biztosító ebben az ügyben is azt állította, hogy mentesül a szolgáltatási kötelezettség alól, mert a biztosított súlyos gondatlansága miatt következett be a kár. Ebben az esetben a Kúria úgy döntött, hogy a biztosító nem mentesülhet a szolgáltatási kötelezettsége alól.

Mindkét esetben a bíróságnak a régi illetve az új Ptk. tartalmilag megegyező, a biztosító szolgáltatási kötelezettség alóli mentesülésére vonatkozó szabályát kellett értelmezni.¹²

---

¹² Lásd a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény 6:464. §-ának (1) bekezdésének a) pontját: A biztosító mentesül szolgáltatási kötelezettsége alól, ha bizonyítja, hogy a kárt jogellenesen, szándékos vagy súlyosan gondatlan magatartással a szerződő fél vagy a biztosított okozta. Továbbá lásd a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (rég Ptk.) 556. § (1) bekezdését: A biztosító

Az ügyszabályosság megállapítása után a Kúriának azt kellett eldönteni, hogy melyik értelmezés a helyes. A panasz határozat következtetése és elvi tartalma szerint „A biztosító helytállási kötelezettség alóli mentesüléséhez a szándékosságnak vagy a súlyos gondatlanságnak nem a mögöttes – foglalkozási, közlekedési – szabályszegés, hanem a biztosítási esemény, azaz a kár bekövetkezése vonatkozásában kell fennállnia ahhoz, hogy alkalmas legyen a Ptk. 6:464. §-a szerinti jogkövetkezmény kiváltására.”

Tehát a Kúria álláspontja szerint az a helyes értelmezése a hivatkozott jogszabályoknak, amely alapján a biztosító hasonló esetekben nem mentesül a szolgáltatási díj megfizetésének kötelezettsége alól. Ezt az álláspontot pedig a súlyos gondatlanság fogalmának értelmezésére alapozta. Ezt a fogalmat a polgári jog nem definiálja, tehát a bíróságnak nem állt rendelkezésére pontos fogalom, annak tartalmát a gondatlanság fogalmának büntetőjogban használatos elveire kellett építenie és az arról való „elmélkedésre”, hogy a károkozó tudattartalmának mire kell kiterjednie ahhoz, hogy tettét a súlyos gondatlanság körébe sorolhassa.

A Kúria jogegységet biztosító tevékenységének gyakorlatából kitűnhet, hogy a fent említett jogelméleti vitában a dworkiniánus elmélet a meggyőzőbb. A helyes jogértelmezésnek a támpontjait nem lehet előre rögzíteni, a problematikus, azaz nehéz esetekben való érvelés természetét nem lehetséges leírni az alkalmazandó jogszabályok klasszikus értelmezési módjaival. A helyes jogértelmezés alapjait meghatározza, hogy a bíróság milyen felfogást támogat az alkalmazandó jogforrás mögöttes igazolási elveinek tartalmát, végső esetben pedig a jog fogalmát illetően. Ez azonban felveti azt a további – jelen tanulmányban tovább nem részletezett – kérdést, hogy a jogegység biztosítása hogyan lehet garantált, ha a jogi álláspontok racionálisan mindig vitathatók, azok minden esetben kritika tárgyává válhatnak. Ezt a kérdést valóban a jogértelmezés természetének mélyebb elméleti vizsgálata segítségével válaszolhatjuk meg.

Források jegyzéke:

- Blutman László (2008): Egy empirikus jogértelmezéstan szükségessége. *Jogtudományi Közöny*, 63. évf., 1. sz. 3-13.
- Ficsor Krisztina – Patyi András (2022): A jogegységi panasz eljárás mint a jogegység biztosításának eszköze a Kúria gyakorlatában. *Kúriai Döntések-Bírósági Határozatok*, 77 évf., 8. sz. 1314-1316.
- Herbert Hart (1995): *A jog fogalma*. Budapest, Osiris, 122-123.
- Ronald Dworkin (1986): *Law's Empire*. London, Fontana

---

mentesül fizetési kötelezettsége alól, amennyiben bizonyítja, hogy a kárt jogellenesen a) a biztosított, illetőleg a szerződő fél szándékosan vagy súlyosan gondatlanul okozták.

- Tahin Szabolcs (2021): A Kúria Jogegységi Panasz Tanácsának jogegységi panaszt visszautasító ötödik határozatáról. *Jogesetek Magyarázata*, 21. évf., 2-3. sz. 8-12.
- A bíróságok szervezetéről és igazgatásáról szóló 2011. évi CLXI. törvény
- A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény
- Jpe.II.60.018/2022/6. számú jogegységi panasz határozat